

Τα δικαιώματα των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών (ΛΟΑΔ) ατόμων στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Το άρθρο 21 που υπάγεται στο Κεφάλαιο «Ισότητα» του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού.

Πλαίσιο πολιτικής

Από τις εξελίξεις των τελευταίων ετών προκύπτει ότι αυξάνεται διαρκώς στην Ευρωπαϊκή Ένωση η ευαισθητοποίηση για τα δικαιώματα των λεσβιών, των ομοφυλόφιλων, των αμφιφυλόφιλων και των διαφυλικών (ΛΟΑΔ) ατόμων. Η συνθήκη της Λισαβόνας, με τον νομικώς δεσμευτικό Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενισχύει το νομοθετικό πλαίσιο κατά των διακρίσεων. Η ΕΕ καλείται πλέον να μεριμνήσει για την καταπολέμηση των διακρίσεων στο πλαίσιο όλων των πολιτικών και των δραστηριοτήτων της, συμπεριλαμβανομένων των διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού.

Σε διεθνές επίπεδο έχει επιβεβαιωθεί με ιδιαίτερη έμφαση η συναίνεση όσον αφορά την ανάγκη καταπολέμησης των διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, με την έγκριση δύο συστάσεων και ενός ψηφίσματος από την Επιτροπή Υπουργών και από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Στο πλαίσιο αυτό, μετά τη θέσπιση νομοθεσίας σε ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ που περιορίζει τα δικαιώματα των ΛΟΑΔ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ζήτησε το 2009 από τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) να εξετάσει την κατάσταση των ατόμων αυτών.

Βασικά πορίσματα

Η έκθεση του FRA με θέμα *Ομοφοβία, τρανσφοβία και διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού και ταυτότητας του φύλου* αποκαλύπτει τρία βαθύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΛΟΑΔ στην Ευρωπαϊκή Ένωση: αναγκάζονται να ζουν στη σιωπή και την αφάνεια, υφίστανται βίαιες επιθέσεις και δεν τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης, π.χ. στην εργασία, από ιδιοκτήτες ακινήτων ή κατά τη μετακίνησή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ανάμεικτες εξελίξεις

Οι νομοθετικές εξελίξεις στον τομέα της προστασίας των δικαιωμάτων των ΛΟΑΔ παρουσιάζουν μεγάλες διακυμάνσεις μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Η έρευνα του FRA εντόπισε έξι βασικά (αλληλένδετα) ζητήματα, τα οποία παρουσιάζουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές τάσεις:

• Ελευθερία του συνέρχεσθαι και ελευθερία έκφρασης

Προκλήσεις κατά των διαδηλώσεων που διοργανώνουν οι ΛΟΑΔ ή επιθετικές διαμαρτυρίες εναντίον τους, αλλά και βελτίωση της προστασίας των διαδηλωτών. Απαγόρευση της ενημέρωσης ανηλίκων σχετικά με τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις.

• Ρητορική μίσους και εγκλήματα μίσους

Περιορισμένη προστασία κατά πράξεων μισαλλοδοξίας και βίας σε βάρος λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών ατόμων. Ελάχιστα είναι τα κράτη μέλη που χρησιμοποιούν το ποινικό δίκαιο για την εκδίκαση παρόμοιων περιστατικών.

• Άνιση μεταχείριση και διακρίσεις

Η προστασία των διαφυλικών ατόμων εξακολουθεί να είναι ασαφής, παρά την κοινοτική νομολογία. Μεγάλος είναι, ωστόσο, ο αριθμός των φορέων ισότητας που ασχολούνται με τον γενετήσιο προσανατολισμό στην εργασία αλλά και πέραν αυτής.

• Ελεύθερη κυκλοφορία και επανένωση οικογενειών

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηκόων της ΕΕ η αρχή της ίσης μεταχείρισης εφαρμόζεται άνισα: ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ προβλέπουν περιορισμούς όσον αφορά την αναγνώριση των σχέσεων συμβίωσης και των γάμων ομοφυλόφιλων που έχουν συναφθεί σε άλλο κράτος μέλος ή αρνούνται να τα αναγνωρίσουν, ενώ άλλα κράτη μέλη διευρύνουν τη νομοθεσία τους στον εν λόγω τομέα.

• Διεθνής προστασία λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και διαφυλικών ατόμων που αιτούνται άσυλο

Πολλά κράτη μέλη εξακολουθούν να είναι της άποψης ότι δεν δικαιούνται άσυλο όσοι το αιτούνται για λόγους προστασίας από διώξεις που βασίζονται στον γενετήσιο προσανατολισμό ή στην ταυτότητα του φύλου τους, εάν μπορούν να ζουν στις χώρες τους χωρίς «να αποκαλύπτονται».

• Αλλαγή φύλου

Υπάρχουν δυσκολίες όσον αφορά την πρόσβαση σε θεραπεία, την αναγνώριση από το νόμο και την ίση μεταχείριση στους περισσότερους τομείς της κοινωνικής ζωής, παρότι ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν μεριμνήσει για τη βελτίωση της κατάστασης.

Άνιση πρόοδος

Οι ανάμεικτες εξελίξεις δείχνουν ότι σημειώνεται μεν πρόοδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά με διαφορετικό ρυθμό και με άνισο τρόπο: εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Τα εμπόδια αποδίδονται ως επί το πλείστον στην επίμονη μισαλλοδοξία και στην αρνητική στάση απέναντι στις λεσβίες, τους ομοφυλόφιλους, τους αμφιφυλόφιλους και τα διαφυλικά άτομα.

Η νομοθεσία και η αποδοχή του κοινού συμβαδίζουν

Οι ανομοιόμορφες τάσεις σε επίπεδο ΕΕ αντικατοπτρίζουν ή και ενισχύουν τα στερεότυπα και τις αρνητικές στάσεις που σχετίζονται με τους ΛΟΑΔ. Είναι σημαντική η νομοθετική κατοχύρωση ίσων δικαιωμάτων, όπως ήδη γίνεται

σε ορισμένους τομείς. Η κατανόηση και η αποδοχή του κοινού δεν μπορεί να βελτιωθεί όμως μόνο με νομικά μέσα. Απαιτείται διάλογος μεταξύ των κυβερνήσεων και της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και ενεργητική συμμετοχή για την ενίσχυση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τα δικαιώματα των ΛΟΑΔ.

Ως προς αυτό, η σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τη θέσπιση μέτρων για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου παρέχει χρήσιμες οδηγίες στα κράτη μέλη της ΕΕ για τη βελτίωση του σεβασμού, της προστασίας και της προαγωγής των δικαιωμάτων των ΛΟΑΔ. Η εφαρμογή της εν λόγω σύστασης θα συμβάλει στην ανάπτυξη μιας πιο ενιαίας προσέγγισης για τον σεβασμό των δικαιωμάτων αυτών στην πράξη.

Πρωτοβουλίες

Ορισμένες εθνικές κυβερνήσεις εγκρίνουν επί του παρόντος ολοκληρωμένα σχέδια για την προστασία των δικαιωμάτων των ΛΟΑΔ. Για παράδειγμα:

Η Ολλανδία έχει εγκρίνει για την περίοδο 2008-2011 ολοκληρωμένο κείμενο πολιτικής για τις λεσβίες, τους ομοφυλόφιλους, τους αμφιφυλόφιλους και τα διαφυλικά άτομα με τίτλο «Simply Gay» («Απλώς ομοφυλόφιλος»). Πρόκειται για ένα εθνικό σχέδιο δράσης που περιλαμβάνει 60 διαφορετικά μέτρα, καθώς και 24 έργα χρηματοδοτούμενα από διάφορα υπουργεία για τη βελτίωση της κοινωνικής αποδοχής των ατόμων ΛΟΑΔ και την ενίσχυση των δικαιωμάτων τους.

Στη Σουηδία μια κυβερνητική υπηρεσία συμβάλλει στην «καταπολέμηση της θεσμοθέτησης της ετεροφυλοφιλικής στην κοινωνία» μέσω της προαγωγής της δημοκρατίας, της ανεκτικότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το Ηνωμένο Βασίλειο περιλαμβάνει πλέον στο πρόγραμμα της κυβέρνησης σχέδιο εργασίας «για την αντιμετώπιση παρωχημένων προκαταλήψεων και την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών σε όλους, ανεξαρτήτως του γενετήσιου προσανατολισμού ή της ταυτότητας του φύλου τους».

Αρκετά κράτη μέλη της ΕΕ (Εσθονία, Γαλλία, Γερμανία, Κάτω Χώρες, Ισπανία και Ηνωμένο Βασίλειο) έχουν λάβει μέτρα για την ενίσχυση της εκπαίδευσης και του διαλόγου, ιδίως σε σχολεία και εκπαιδευτικά ιδρύματα, με στόχο την καταπολέμηση των αρνητικών στάσεων απέναντι στην ομοφυλοφιλικία και τα άτομα ΛΟΑΔ.

Στοιχειοθετημένες προτάσεις

Με βάση τα πορίσματα των συγκριτικών αναλύσεων του FRA, θα μπορούσαν να αναπτυχθούν θετικές εξελίξεις στον τομέα της προστασίας από τις διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού και ταυτότητας του φύλου μέσω συντονισμένων πρωτοβουλιών, όπως:

- ενίσχυση και συντονισμός των θετικών εξελίξεων σε όλους τους βασικούς τομείς πολιτικής,
- αποδέσμευση πόρων και παροχή βοήθειας στα κράτη μέλη με στόχο την πρόοδο για την πλήρη εφαρμογή της σχετικής σύστασης του Συμβουλίου της Ευρώπης,

➤ ενθάρρυνση πρωτοβουλιών από κοινού με την κοινωνία των πολιτών για τη βελτίωση της κατανόησης, της αποδοχής και του σεβασμού των εμπειριών των ΛΟΑΔ.

Οι γνωμοδοτήσεις του FRA επισημαίνουν ειδικότερα τα ακόλουθα:

- την υποστήριξη των προσπαθειών για τη θέσπιση «οριζόντιας οδηγίας» της ΕΕ που θα παρέχει ισότιμη προστασία από κάθε είδους διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένου του γενετήσιου προσανατολισμού,
- αποφυγή της προσφυγής σε εξαιρέσεις για λόγους «δημόσιας τάξης» με στόχο την επιβολή αδικαιολόγητων περιορισμών σε εκδηλώσεις που οργανώνονται από ΛΟΑΔ,
- διασφάλιση του δικαιώματος στην αντικειμενική πληροφόρηση σχετικά με τους ΛΟΑΔ και τις σχέσεις τους, καθώς και το δικαίωμα διαβίωσης σε φιλελεύθερο περιβάλλον χωρίς αποκλεισμούς, κάτι ιδιαίτερα σημαντικό για τα παιδιά των ατόμων αυτών,
- σε περιπτώσεις ομοφοβικών και τρανσφοβικών περιστατικών πρέπει να διασφαλιστεί το ίδιο επίπεδο προστασίας με αυτό που ισχύει για τη ρητορική μίσους και τις εγκληματικές πράξεις οι οποίες έχουν ως κίνητρο τον ρατσισμό και την ξενοφοβία,
- Ορθή εφαρμογή της έννομης προστασίας των διαφυλικών ατόμων που προβλέπει η νομοθεσία της ΕΕ συμπεριλαμβάνοντας ρητά την «ταυτότητα του φύλου»,
- να συμπεριλαμβάνονται οι ομοφυλόφιλοι σύντροφοι –είτε είναι παντρεμένοι, είτε διατηρούν δεδηλωμένη σχέση συμβίωσης, είτε βρίσκονται σε εκ των πραγμάτων ένωση– στους ορισμούς περί «μελών της οικογένειας» στο πλαίσιο της ελεύθερης διακίνησης και της επανένωσης των οικογενειών,
- Αναγνώριση του γενετήσιου προσανατολισμού και της ταυτότητας του φύλου ως λόγου δίωξης και να βελτιωθεί η κατανόηση και η ορθή διεκπεραίωση των αιτήσεων ασύλου, αποφεύγοντας ιδίως τη χρήση εξευτελιστικών και προσβλητικών αξιολογήσεων της αξιοπιστίας των αιτήσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου,
- Η ταυτότητα του φύλου πρέπει να αντιμετωπίζεται ως στοιχείο αυτοπροσδιορισμού και ιδιωτικής ζωής, παρά ως ψυχιατρική διαταραχή, ιδίως όσον αφορά την τροποποίηση του δηλωθέντος φύλου ή την αλλαγή του ονόματος σε επίσημα έγγραφα,
- πρέπει να υπάρξει μέριμνα για τη διαμόρφωση μιας πιο ισορροπημένης άποψης των πολιτών για τα ζητήματα που άπτονται των ατόμων ΛΟΑΔ, μέσω της διευκόλυνσης του διαλόγου μεταξύ των διαφόρων ομάδων ΛΟΑΔ, των ΜΜΕ, πολιτικών και θρησκευτικών ιδρυμάτων, π.χ. μέσω της ανάπτυξης πολυεπίπεδης συνεργασίας φορέων.

Περαιτέρω πληροφορίες:

Η συγκριτική νομική ανάλυση του FRA με θέμα *Ομοφοβία, τρανσφοβία και διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού και ταυτότητας του φύλου – Επίκαιρα στοιχεία 2010* διατίθεται στον δικτυακό τόπο:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm

Επισκόπηση των δραστηριοτήτων του FRA στον τομέα των δικαιωμάτων των ατόμων ΛΟΑΔ διατίθεται στον δικτυακό τόπο του FRA στη διεύθυνση:

fra.europa.eu/fraWebsite/lgbt-rights/lgbt-rights_en.htm